

(Nemčija), a francoskega porekla, je bil profesor medicine v Leydenu. — 14. Ib., 15; Bacon Francis (1561—1626), filozof, državnik z močnim vplivom na medicino. — 15. Ib., 77; Amatus Lusitanus (Grbec napačno: Lasitatus), eden najslavnejših zdravnikov XVI. stoletja. — 16. Ib., 110; Marsilius Ficinus (Marsilio Ficino, 1433—99), italijanski zdravnik in filozof. — 17. Ib., 108; Celsus Cornelius, rimski enciklopedist, sodobnik Plinijev, ni bil medicinec, a v svojih delih je obravnaval medicino ter se pri tem naslanjal na dela grških zdravnikov. — 18. Ib., 120; Stobaeus,

grški pisatelj V. stoletja iz Makedonije. — 19. Ib., 6, 9, 22, 24, 33, 36, 38, 42, 47, 48, 49, 51, 56, 60, 65, 80, 100, 115, 121; Hippokrates, grški zdravnik (460—370), je pisal tudi o vplivu okolice na zdravje (zrak, voda, okolje, prehrana). — 20. Ib., 7, 45, 49, 51, 65; Galenus, Grk iz Male Azije (r. 130), kirurg, je napisal obširno enciklopedijo o medicini. — 21. Ib., 45, 91, 102, 105, 127; od Grbčeve citirane »Kronologije« so izšle: Annus primus Chronologiae medicae..., Lj. 1699; Annus secundus..., Lj. 1700; Annus tertius. Lj. 1702; Annus quartus. Augsburg. 1705.

LETA 1499 OMENJENA KRAJEVNA IMENA V KAMNIŠKIH ALPAH

BRANKO REISP

Stari ljudski nazivi v gorah so v zvezi z drugačno dejavnostjo kot v dolinah. Pojavijo se najprej tam, kjer sta razvita lov in paša, gozdarstvo in rudarstvo. Pastirji, ki so pasli na južni strani gorske verige v Kamniških Alpah v nekdanj številnejših ovčarijah kot danes, gonjači, ki so za fevdalne gospe gonili gamse, divji lovci, ki so lovili na svoj račun, kasneje pa tudi rudosledci, so prvi poimenovali predele v višjih legah. Imena se tu nanašajo na oblike gorskega sveta, na lov in pašo. V nižjih legah pa prevladujejo imena v zvezi z drvarjenjem in oglarjenjem ali pa so nastala na podlagi lastnih in rodbinskih imen. Nekaj krajevnih nazivov spominja tudi na nesreče in druge dogodke, ki so se močneje vtisnili domačinom v spomin. Ker je pri paši in divjem lovu potrebno točno označiti vsak predel, je nastalo zelo veliko krajevnih imen. S turizmom in razvojem gospodarstva se življenje domačinov močno spreminja. Obstaja nevarnost, da ti stari nazivi, ki so jih ustvarile generacije, prirasle na to zemljo, utonejo v pozabo. Zato sta zlasti Pavel Kunaver in Vlasto Kopač v letih pred zadnjo vojno in po njej zapisovala ledinska imena v Kamniških Alpah. Vlasto Kopač je v dolini Kamniške Bistrice od njenega ustja na črti Grohat (913 m) — Ravni hrib (1191 m) do najvišjega grebena na črti Grintovec (2558 m) — Ojstrica (2349 m) zapisal skoraj tisoč krajevnih imen.¹

V zgodovinskih virih se krajevna imena visoko v gorah in imena visokih vrhov razumljivo pojavljajo kasneje kot v ravninskih in gričevnatih legah, ki so stalno naseljene ali vsaj mnogo bližje človeškim bivališčem. Navajajo se v raznih darovnicah ali pogodbah, v katerih se označujejo meje posestva, dalje pri opisovanju meja med posameznimi gospodstvi, deželnosodnimi okraji

in deželami, ali pri sporih za mejo, za pravico krčenja gozdov in pašo pa tudi v drugih primerih.

Tak zapis, po vsebini tajding (t. j. pravni sklep ali napotilo običajnega prava, sprejeto od pooblaščenih mož ali na zboru soseske), hrani Deželni arhiv v Gradcu. Zapis je na papirju v kvartnem formatu in je v njem omenjenih nekaj krajevnih imen v višjih legah Kamniških Alp, kakor so bila v rabi v letu 1499. Vzrok, da je listina nastala, je bil spor za mejo in pašno pravico med podložniki gornjegrajske gosposčine in okolišani mesta Kamnika, ki so izkoriščali gozd v Bistrici, — sicer last mesta Kamnika, — za pašo. Malo pred tem zapisom, leta 1496, so si kmetje iz okoliških vasi pridobili pravico, pasti živino v kamniškem gozdu, toda le podnevi. Ta odločba se gotovo ni obdržala, podložnikom so dovoljevali pašo proti plačilu pašnine in so si ti s časom v gozdu pridobili še več pravic.²

Zapis se glasi:

Vermerckht als zwischen der von Oberburg Herschafft bauern und gemeiner statt umbsassen irrung und zwispelt gewesen ist mehr daselbst verborgen der Koroschizä und Neschä und Länische Deschackh dann eine beschau und auszeichen geschechen ist und darumb haben sye pimberkh gesetz und gemacht dergestolten dass die unsren vmb-sassen keiner hin über yber die bimperch thue greiffen und der herschafft von Oberburg bauern thuen noh sollen auch nicht hierüber über die pimberckh greiffen wie es einmahl ausgetheilt ist, dergleichen ist an andern Seitchen wie der Treist einziecht und in der Feystritz wo das vich ist benommen worden dabey sint gewest bey der Beschau Oswolt Nabresy, Märsche zu Goditsch, Khos zu Minkchendorff, Robathär zu Minck-

hendorff, Lucas Plänniz an Graben, Preliz za Podgorie, Rebernikh zu St. Lienhart Narebri, Gallenbin zu St. Ambrosi auff St. Vlrichsberckh nemblich also dass die Grund der statt Stein zuegehören Na Neschi, Na Mossenik, Studenskä Planava oder Oistriza, Vsedli na Brani, der berch Sa Branio na rebri, die Almb Näkazich, Porebernize, oder Nakrizi, Medvedia Dolina da die Cästrauner genohmen worden, dass alles gehöret in vnser gemein Statt Träist. Dise Beschau ist gewesen den 21 Tag augusti 1499.

Iz listine izvemo najprej, da je nastal spor za pašno pravico med gornjegrajskimi podložniki in okolišani mesta Kamnika za področje Korošice, Neše in Leniškega Dešaka. Kamničani so poslali svoje može na ogled spornega sveta. Ti možje: Osvolt Na Brezi (Brezje pri Godiču),³ Merše iz Godiča, Kos iz Mekinj, Robater iz Mekinj, Luka Plenic z Grabna (kamniško predmestje), Prelie iz Podgorja, Rebernik od Sv. Lenarta na Rebri (812 m, nad Šenturško goro), Galenbin iz Sv. Ambroža nad Šenturško goro, so ugotovili in zaznamovali mejo ter imenoma našteli kraje, ki so last mesta Kamnika. Ta zapis ali prepis so poslali v Gornji grad, kjer se je hranil, dokler niso gornjegrajskega arhiva prenesli v Deželni arhiv v Gradcu.

Od treh spornih krajev so ogledniki s kamniške strani navedli edino kraj »Na Neschi« v vrsti svojih posesti. Ime je navedeno v § 1 listine »Oekonomische Beschreibung der in Steier im Zillier Kreise gelegenen Staatsherrschaft Oberburg« iz leta 1796, ki je bila v arhivu gospodstva Gornji grad. Tu je popisana meja med Kranjsko in Štajersko ali deželnosodnima okrajema Križ pri Kamniku in Gornji grad. Popis meje je takle: »Von dem Berge Tscherniuz gehet die Gränze dieses Gebiets und des Landes Krain auf der westlichen Seite gegen Norden über die Berge Lamshag, Plechiuz bis zur Tratten na Krishi, von da nach dem Leütscher Steigweg über Spizhasti hribez, Lukuscha, Rakou hrib über den Berg Turn und Rosenig über den höchsten Felsengüpfel des Berges K a p a oder N e s h a, auf das Gebürg Velka Oistriza und auf das Gebürg Rinka, welches die Länder Krain, Kärnten und Steyermark von einander scheidet.«⁴ Vrh »Kapa oder Nesh« leži torej za Rzenikom in pred Ojstrico na deželni meji in se danes imenuje Kopa (avstrijska specialka, 1753 m) ali Luška Kopa (Planinske karte Slovenije, 2). Pisar je morda nevesč slovenskega jezika ali zaradi kakega drugega vzroka napisal Kapa, namesto Kopa. Nedaleč od Kope, pod Presedljajem, je bila

takrat verjetno planina, ker je v bližini tudi studenec. Opozoriti pa moram, da se severno od Presedljaja — starejša oblika za kraj je Sedlc ali Sedlica — v mejnem popisu katastrske občine Podveža iz leta 1826 omenja »Felsenspitz Neschka«.⁵ Ime je zapisal tudi Vlasto Kopač v obliki »Neške«.⁶ Če je to isto ledinsko ime, je kraj torej lahko južno od Presedljaja v bližini Konja in Rzenika, ali pa severno od Presedljaja v Vršičih (1979 m), kjer je bil tudi nekoč pastirski stan.

Planina »Koroschiza« in »Länische Deschackh« sta bila po tej listini sodeč na štajerski strani in so tu lahko pasli gornjegrajski podložniki. Kje je bilo Leniše ali Leniški Dešak, se ne da ugotoviti. Gotovo pa je bilo blizu črte Presedljaj (1610 m) — Vršiči (1979 m) — Luški Dedec (2033 m) — Ojstrica. Le v tem predelu so štajerski pastirji lahko prehajali na kranjsko stran. Tu je kotanjsta in valovita planota brez ostrih grebenov, ki bi ločili obe dolini, zato je meja neizravna in razvodje nejasno. Pri vseh kasnejših mejnih popisih je planina Korošica (1808 m) nesporno na štajerski strani, čeprav je v porečju Kamniške Bistrice. Nižje ležeča opuščena planina Petkove njive pa je že na Kranjskem. V mejnih sporih se stalno ponavljajo določila, da je meja gornjegrajske posesti na razvodju. Zlasti pomembna sta dva taka sklepa. Eden je iz leta 1268, ko se spreta opat gornjegrajskega benediktinskega samostana Ivan in koroški vojvoda Ulrik zaradi Olševe in Ložekarjeve planine. Ob tej priložnosti so se zbrali 4. julija 1268 na vrhu Olševe vsi oglejski ministeriali in nad 500 oglejskih in samostanskih podložnikov in izjavili, da je vse ozemlje, s katerega se steka deževnica v Gornjesavinjsko dolino, last benediktinskega samostana in oglejskega patriarha.⁷ V drugem sklepu pa je, več kot poldrugo stoletje kasneje, t. j. leta 1430, gornjegrajski opat Konrad na podlagi izjav najstarejših ljudi ugotovil isto.⁸ Na Korošici so torej gornjegrajski pastirji razvodje prešli in planino morda zaradi daljše uporabe priposestvovali.

Oglejmo si zdaj še druge kraje, ki so omenjeni v tej listini in so spadali v kamniški okoliš. »Na Mossenik« je danes opuščena ovčja planina pri koti Mešenik (1096 m) nad planinskim domom v Kamniški Bistrici. »Studenskä Planava« ali »Oistriza« sta vrhova Planjava (2399 m) in Ojstrica (2349 m) v glavnem grebenu gorske verige. »Vsedli na Brani« je planina pod Kamniškim sedlom, danes imenovana Na sedlu. Pred vojno so tu pasli ovce in govejo živino, sedaj pa pastirski stan razpada in pasejo le še ovce.

»Der berch Sa Branio na rebri« ni mogoče točno lokalizirati. Današnji naziv Za Brano se nanaša na predel nad Koncem v Žmavčarjih in Kotliškem grabnu. V Žmavčarjih je bila nekoč res ovčja planina. Prav tako ni mogoče ugotoviti, kje je bila planina »Näkazich«. V zapisu je tu še posebej poudarjeno, da je kraj planina (Almb). Ledinsko ime Na Kalcih pod Kalškim grebenom (2223 m) je zapisani obliki še najbliže. Tu je voda (Rdeča lokev) in je bila v bližini tudi ovčja planina, ki pa je danes opuščena. Čeprav je v planinah veliko imen izpeljanih iz besede križ, so »Porebernize oder Nakrizi« najverjetneje na Veliki planini. Križ (1649 m), avstrijska specialka ima obliko Na Križi (1652 m), je kota v sredini te planote. Porebernice pa so morda v bližini kote Križ, ali pa so celo drugo ime za ta kraj. Ime pa danes ni več v rabi. Zadnji kraj, ki je naštet v vrsti kamniških posesti, je »Medvedia Dolina«. Čeprav je Vlasto Kopač v navedenem članku naštel več imen, ki so v zvezi z besedo medved, tako Medvedovo lašto v Zeleniških špicah pod Planjavo, ali V medvedji lašti pod Veliko planino ter Medvedov brlog in Medvedovo jamo pod Mokrico na drugi strani doline, kraja Medvedja dolina nima navedenega. Ime je zapisal Pavel Kunaver v obliki Medvedove doline.⁹ To je majhna dolina poleg Konjske pod Veliko planino.

Že pri tem malem številu zapisanih imen naletimo pri poskusu lokalizacije po štiri in pol stoletjih od zapisa na precejšnje težave. Pri tem pa moramo pomisliti še na to, da so tu naštete planine in pomembnejši vrhovi, ne pa malopomembni kraji, za katerih ime je vedelo le nekaj pastirjev in lovcev. Zato ni odveč, če ta stara, iz ljudstva zrasla ledinska imena zapišemo, ugotovimo, ob kakšni priložnosti nastopajo v zgodovinskih virih in jim skušamo določiti današnje mesto.

OPOMBE

Poleg franciscejskih katastrov za katastrski občini Županje njive in Črno, obeh iz leta 1826, in mejnih popisov katastrskih občin Županje njive, Črna, Podveža in Sv. Duh (vse v Držav-

nem arhivu Slovenije), sem uporabljal naslednje zemljevide: Specialkarte der österr.-ungar. Monarchie, Bosnien's und Hercegovina und der angrenzenden Theile des Auslandes. K. u. k. militär-geographisches Institut. Merilo 1:75.000. Zone 20, Colonne XI, Eisenkappel-Kanker. — Specialno karto Vojnogeografskega instituta Kraljevine Jugoslavije. Merilo 1:25.000. List Ljubljana 1-d (iz leta 1938) in 2-c (iz leta 1939). — Planinske karte Slovenije. List 2. Karavanke, Kamniške alpe in soseščina. Merilo 1:75.000. Ljubljana 1954. — Historischer Atlas der österreichischen Alpenländer. Wien 1929. Landesgerichtskarte, Blatt 31, Laibach.

1. V. Kopač, Krajevna imena v Grintovcih; Gore in ljudje I, 1946, str. 47—49, 204—208; II, 1947, str. 38—42. — 2. V. Valenčič, Bistriški gozd in kamniški meščani; Kamniški zbornik III, 1957, str. 85 sl. To listino je objavil B. Otorepec, Privilegijska knjiga mesta Kamnika iz leta 1528; Kamniški zbornik IV, 1958, str. 104, 105. — 3. Nekatero starejše karte imajo navedeno ime kraja še v stari obliki, tako: Carte von Inner-Österreich nach den neusten astronomischen Ortsbestimmungen und andern Hülfquellen gezeichnet von Joseph de Castro, verlegt in Wien bey T. Mollo, 1812, v obliki Nabrese in druga taka karta: Oberkrain oder der Laybacher Kreis entworfen und gezeichnet von Joseph Karl Kindermann, gestochen zu Wien von Christoph Junker, verlegt bey Franz Xaver Miller, Buchhaendler zu Graetz, 1797, v obliki Na Brese. — 4. A. Mell u. H. Pirchegger, Steirische Gerichtsbeschreibungen; Quellen zur Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte der Steiermark I. Graz 1914. Str. 405, 406. — 5. Definitive Grenzbeschreibung der Gemeinde Podwescha (rokopis v DAS). — 6. V. Kopač, Krajevna imena v Grintovcih; Gore in ljudje I, str. 206. — 7. A. Stegenšek, O najstarejši zgodovini gorenjegrajskega okraja; ČZN VII 1910, str. 6. 7. — I. Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant. II/1. Das Benediktiner-Stift Oberburg. Marburg 1876. Str. 48—50. — 8. A. Stegenšek, O najstarejši zgodovini gornjegrajskega okraja. Str. 7. — I. Orožen, Das Benediktiner-Stift Oberburg. Str. 171, 172. Listina o tem sklepu je objavljena v nemškem zapisu v Österreichische Weistümer X, Wien 1913, str. 277, 278 in v A. Mell u. H. Pirchegger, Steirische Gerichtsbeschreibungen, str. 404, 405; v latinskem zapisu pa v I. Orožen, Das Benediktiner-Stift Oberburg, str. 309—311 in v Österreichische Weistümer VI, Wien 1881, str. 404, 405. — 9. P. Kunaver, V Kamniški Bistrici nekdanj; Kamniški zbornik V, 1959, str. 199.